

Maisema ja kulttuuriperintö

Kalevalaseuran vuosikirja 105

Toimittajat Niina Hämäläinen & Susanne Österlund-Pötzsch

Mikä on maisema? Aiemmin maisema miellettiin passiiviseksi, mutta nykyään erityisesti kulttuuriperintödiskurssissa korostetaan maiseman toiminnallisuutta (Smith 2006, 77–78). Maantieteilijä Denis Cosgrove luonnehtii ”maisemaa” ideologian muovaamaksi ”näkemistavaksi” (1984, 46). Maailmaa esitetään kartoittamalla ja kuvaamalla, ja sekä konkreettiset että abstraktit maisemat ovatkin olleet keskeisessä roolissa kansallisen ja etnisen identiteetin rakentamisessa. Tyypillisesti nämä maisemat ovat symbolisesti latautuneita ja niiden koetaan edustavan kansakunnan ominaisuuksia. Maisemat eivät kuitenkaan vain ole kulttuuriperintöä, niiden avulla aktiivisesti tuotetaan kulttuuriperintöä (Smith 2006).

Suomalaisuutta on rakennettu itä- ja länsisuomalaisuuden selvästi erilaisilla maisematyypeillä. Esimerkiksi Karjalan maisemilla on ollut perustavanlaatuisen merkitys suomalaiskansallisessa rakennusprojektissa (Sihvo 1973), kun taas Lounais-Suomen saaristomaisemalla oli suuri symbolinen merkitys suomenruotsalaisen identiteetin tuottamisessa. ”Suomalaista” maisemaa on muokannut myös kulttuurin ja luonnon vastakkainasettelu, ja tässä asetelmassa karjalais- ja saamelaisalueet on usein tulkittu villeiksi erämaiksi ja siksi oudoiksi (ks. *ibid.*; Soikkeli 2021; Magga 2007). Kansakuntien identiteetin osina ”kansalliset” maisemat ikonisoituvat ja toistuvat esimerkiksi populaarikulttuurissa (Edensor 2002, 40).

Vaikka maiseman on pitkään katsottu tarkoittavan jotain kaukaa havaittua ja näköaistiin liittyvää, maiseman tutkimukseen on myös konkreettisempia lähestymistapoja. Maisemien kohtaaminen paikan päällä on pohjimmiltaan moniaistinen kokemus, jossa äänillä tai haju- tai tuntoaisteilla voi olla yhtä tai jopa voimakkaampi vaikutus maiseman havaitsemiseen kuin näkemisellä. Arjessa maisemat koetaan ensisijaisesti aistinvaraisuuden ja kehollisen liikkeen kautta (Tilley 1994; Ingold & Vergunst 2008).

Maisemat ovat myös ”näkymättömiä” mielikuvituksen, muistin, myyttisen ja henkilökohtaisen vuorovaikutuksen muovaamia paikkoja (Ryden 1993; Piela & Kauppi toim. 2020). Maisemat ovat siten aina myös ”kerrottuja” ja rituaalisia. Paikkaan liittyvät tarinat toimivat oppaina tai karttoina ympäristöön, mutta ne myös ylläpitävät moraalisia ja sosiaalisia arvoja (Gunnell 2009). Kollektiivinen ja yksilöllinen muisti kiinnittyvät maisemiin, mutta samalla muisti rakentaa maisemia fyysisesti ja symbolisesti. Kun muistin ja maiseman risteyskohta arvioidaan erilaisten poliittisten, taloudellisten, kulttuuristen ja sosiaalisten prosessien kautta, maisemat ymmärretään ja toistetaan kulttuuriperintönä (Smith 2006).

Tässä vuosikirjassa tutkimme maiseman toiminnallisuutta: erilaisia tapoja, joilla maisema koetaan, esitetään ja tuotetaan symbolisesti ja käytännössä. Maisemat aktualistuvat erilaisissa projekteissa ja prosesseissa niin suhteessa ihmisen toimintaan ja käsityksiin kuin yhteydessä toisiinsa. Erityisesti toivomme vuosikirjaan artikkeleja maisemista kulttuuriperintönä, ideologiana ja kokemuksena. ”Maisema” ei tarkoita vain maaseutua tai ”luontoa”, vaan myös sitä, miten ihmiset suhtautuvat rakennettuun ympäristöön. Ovatko kaupunkiasutukset suomalaisessa kontekstissa kulttuuriperintömaisemia? Missä määrin tunnemaismat tai virtuaaliset ja utopistiset maisemat vaikuttavat suomalaisuuden määrittelyyn (laajemmassa merkityksessä)? Millaisia perinnöllistämisen prosesseja ikoniset suomalaiset maisemat ovat käyneet läpi?

Vuosikirja 105 on kaksikielinen ja toivomme artikkeleita sekä suomeksi että ruotsiksi. Lähetä yhden sivun mittainen abstrakti ja siihen liittyvät kolme asiaa Niina Hämäläiselle (niina.hamalainen@kalevalaseura.fi) viimeistään 28.2.2025. Hyväksytyistä abstrakteista tiedotetaan maaliskuun lopulla. Käsikirjoitusten viimeinen jättöpäivä on 31.12.2025. Käsikirjoitusten sopivuus vuosikirjaan arvioidaan vielä ennen tieteellistä vertaisarviointia. Kirjan toimittavat Niina Hämäläinen ja Susanne Österlund-Pötzsch.

Kalevalaseuran vuosikirja on vertaisarvioitu julkaisu, joka on ilmestynyt vuodesta 1921. Vuosikirjan kustantaa Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja se ilmestyy myös verkkokirjana SKS:n avoimen tieteen julkaisusarjassa.

Kirjallisuus

- Cosgrove, Denis 1984. *Social Formation and Symbolic Landscape*. University of Wisconsin Press.
- Edensor, Tim 2002. *National Identity, Popular Culture and Everyday Life*. Routledge.
- Gunnell, Terry 2009. Legends and Landscape in the Nordic Countries. *Cultural and Social History*, 6(3), 305–322.
- Ingold, Tim & Vergunst, Jo Lee 2008. *Ways of walking. Ethnography and practice on foot*. Routledge.
- Magga, Päivi 2007. Rakennuksia, kotasijoja, muistoja – saamelaista kulttuuriympäristöä inventoimassa. Teoksessa Tiina Elo & Päivi Magga (toim.), *Eletty, koettu maisema – Näkökulmia saamelaiseen kulttuuriympäristöön*. Lapin ympäristökeskus.
- Piela, Ulla & Kauppi, Petja (toim.) 2020. *Tuolla puolen, siellä jossakin. Käsitteitä kuvitelluista maailmoista*. Kalevalaseuran vuosikirja 99. SKS.
- Ryden, Kent C. 1994. *Mapping the Invisible Landscape*. University of Iowa Press.
- Sihvo, Hannes 1973. *Karjalan kuva: Karelianismin taustaa ja vaiheita autonomian aikana*. SKS.
- Smith, Laurajane 2006. *Uses of Heritage*. Routledge.
- Soikkeli, Anu 2021. The Sámi cultural landscape as the scene of collective memory and identity — challenges in preserving. *Landscape History*, 42(2), 125–138. <https://doi.org/10.1080/01433768.2021.1999018>
- Tilley, Christopher 1994. *The Phenomenology of Landscape: Places, Paths and Monuments*. Berg.